

JOSEPH E. STIGLITZ

Gelişemeyen gelişme serisi

Adil olmasa dahi, bir kural hiç kural olmamasından daha iyidir. Ancak ulaşılan hedefle beraber, gelişen ülkeler bugün kendilerine teklif edilen şartların detaylarını çok dikkatli incelemeli

Aralık ayının ortasında Hong Kong'ta gerçekleşen, mevcut "Kalkınma Serisini" sonlandırmak amacıyla yapılan, dünya ticaret görüşmeleri her ne kadar olumlu geçse de, bu tarz anlaşmaların fakir ülkelerin gelişimine yardımcı olma konusunda başarız olduğu ortaya çıktı. Kuşkucular, önceki ticaret anlaşmalarında olduğu üzere, gelişmiş ülkelerin, çıkarlarından minimum taviz vererek, gelişmekte olan ülkeler üzerinden maksimum kazanç sağlama niyetinde olduğunu söylediler.

Doha'da Kasım 2001'deki başlangıcından beri, bu kalkınma serisinde yaşananlar benim için tam bir düş kırıklığı oldu. Dünya Bankası'nın şef ekonomisti olarak, 1994 Uruguay Serisi'nin her ikisi de, gelişen ülkeler aleyhine olan sonuç bildirgesini ve kapanış gündemini inceledim. Mart 1999'da da Dünya Ticaret Örgütü'nün Cenova'daki merkez ofisini bu dengesizlikleri ortadan kaldırmak için yeni bir kalkınma dizisi oluşturmaları için ziyaret ettim. Bir an için, çağrımın dikkate alındığını düşünmüştüm.

İki yıl önce önce, "Commonwealth" adında, çoğunluğunu eski İngiliz kolonilerinin oluşturduğu ve hem kuzey hem de güneyden ülkelerinde içinde bulunduğu bir grup tarafından gerçek bir gelişme serisinin nasıl olacağı konusunda bir çalışma yapmam istendi. Yakında, "Oxford University Press" tarafından bu raporun genişletilmiş bir versiyonu "Herkes İçin Adil Ticaret: Nasıl Bir Ticaret Kalkınmayı İlerletebilir" yayımlanacak.

Her ne kadar gelişmiş ve etkileyici olsa da, bugünün "Kalkınma Serisi" ismini gerçekte hak etmiyor. İşlediği pek çok konunun asla gerçek bir kalkınma dizisinin gündeminde olmaması gerekirken, olması gereken pek çok konuda gündemde değil.

Tarım tek –hatta en önemli– ticaret meselesi değil, yine de merkezde olması anlaşılabilir. Uruguay Serisi başladığında ticari gündemin, hizmet sektörü ve fikri mülkiyet hakları –iki konuda daha çok gelişmiş ülkeleri ilgilendiriyordu– konularını da kapsaması için büyük bir pazarlık vardı. Karşılık olarak gelişmiş ülkeler tarımda –gelişen ülkelerdeki halkın en önemli geçim kaynaklarından biri– ve tekstil kotalarında (şekerin haricinde nicel sınırlamaların devam ettiği tek ticari alan) önemli tavizler verecekti.

Sonuçta, gelişmiş ülkeler istediklerini elde etti ve gelişen ülkelere sabırlı olmaları söylendi: Neticede gelişmiş ülkeler anlaşmanın üzerlerine düşen kısmını yerine getirecekti. Zengin ülkeler, gelişen ülkeleri çabuk ayarlamalar yapmaya zorlarken, kotasız bir tekstil dönemine geçiş için on yıla ihtiyaçları olduğunu söylediler. Gerçekte zaman

kazanıyorlardı ve on yıl boyunca hiçbir şey yapmadılar. Nihayet geçtiğimiz ocak ayında kotalar sona erdiğinde hala hazır olmadıklarını iddia ederek Çin'le üç yıllık bir uzatma anlaşması yaptılar.

Tarımda yaşananlar ise daha kötü. Genel kanı, zengin ülkelerin büyük miktarlardaki sübvansiyonları kısacağı ve sınırlamaları azaltacağı yönündeyken, Amerika sübvansiyonlarını neredeyse iki katına çıkardı. Ama her keskin görüşmecinin yapacağı gibi bunun anlaşmanın kurallarını bozmadığını iddia etti.

İddiasını sağlamlaştırabilmek için de karara, "izin verilen tarımsal sübvansiyonlar" diye yeni bir kategori eklettirdi –bunlar ticareti çarpıtmayacaktı– ve tüm artışları hep bu türdendi. Ama Amerika, yaptığı işlerin tamamının ticareti ve anlaşmayı bozmayacağını düşüncesine sahip. (Buna karşılık Avrupa'nın yaptığı her şey ticareti çarpıtıyordu. Gerçekten Amerika'nın son on yıl boyunca yakaladığı en büyük başarılardan biri de Avrupa'yı bir suçlu gibi göstermek oldu.)

Amerika'nın iddiaları ekonomik analize dayanmıyordu. WTO'nun kontrolündeyken, Amerika'nın pamuk sübvansiyonlarını sona erdirmesi gibi. Bir sübvansiyon, ticareti ancak tüketimden fazla üretim olduğu zaman rahatsız eder ve Amerika'nın tarımsal destekleri tam da bunu gerçekleştirdi.

Bütün bunlar, gelişen ülkeleri zorlu bir seçim yapmak zorunda bırakıyor: Kendilerine verileni kabul etmeliler mi? Gerçekten de bu seçim, şimdiye kadar olduğundan çok daha zor: Gelişen ülkelerde hareketlenen demokrasiyle seçmenler, hükümetlerini adaletsiz olduğu ortada olan bir ticari anlaşmayı imzaladıkları için hemen cezalandırabilir.

Zengin ülkelerin görüşmecilerinin hatalı bir anlaşmada bile kazanç konusunda ortaya oldukça büyük rakamlarla çıkmaları hiç şaşırtıcı değil. Ancak aynı şeyi son kez tekrarladılar. Gelişmekte olan ülkeler, çıkarlarının söylenenin çok daha gerisinde olduğunu hemen kavrayacak ve en fakir ülkeler de durumun farkına vardığında, kendilerini çok daha ağır şartların beklediğini görecek. Kısacası, gelişmiş ülkeler tüm güvenilirliklerini kaybetti.

Kesin olarak, Uruguay Serisi'nin muhteşem bir başarısı, uluslararası ticarete temel kanunları koyabilmek oldu. En güçlü ülke, Amerika bile isteksiz de olsa bunları kabul etti, örneğin uluslarası ticaret kanunlarına aykırı olan, çeliğin yüksek gümrük vergisini indirdi. Muhtemelen, sonunda aynısı pamuk sübvansiyonu ve ihracatçılara sağlanan vergi desteği konularında da gerçekleşecek. Adil olmasa dahi, bir kural hiç kural olmamasından daha iyidir.

Ancak ulaşılan hedefle beraber, gelişen ülkeler bugün kendilerine teklif edilen şartların detaylarını çok dikkatli incelemeli. Faydaları –uluslararası pazarlara arttırılmış giriş hakkı– zengin ülkelerin isteklerini yapmaya değer mi? Pek çok gelişen ülke, eskisi kadar adaletsiz olacak bir anlaşmanın hiç olmaması konusunda hemfikir.

Copyright: PROJECT SYNDICATE
www.project-syndicate.org
Çeviren: Onur Yücel

Her ne kadar **gelişmiş** ve etkileyici olsa da, bugünün **"Kalkınma Serisi"** ismini gerçekte **hak etmiyor**. İşlediği pek çok konunun **asla gerçek bir kalkınma** dizisinin gündeminde **olmaması gerekirken**, olması gereken pek çok konuda **gündemde değil**